

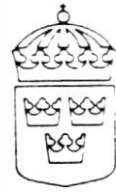
Motion till riksdagen

1989/90:Jo68

av Lars Werner m.fl. (vpk)

med anledning av prop. 1989/90:146

Livsmedelspolitiken

Mot.
1989/90
Jo68

Jordbrukspolitik och livsmedelspolitik är delvis sammanfallande begrepp, men bara delvis. Båda begreppen rymmer också var för sig vitt skilda områden. Regeringens proposition 1989/90:146 har fått titeln: Livsmedelspolitiken, men det är bara en begränsad del av det som utgör livsmedelspolitik, som berörs i propositionen. Inte heller täcker regeringens förslag in det som rymms i begreppet jordbrukspolitik.

En livsmedelspolitik värd namnet borde beröra livsmedelsproduktionens alla led, från primärproduktion till detaljhandel. Den borde beröra folkhälsoaspekter och konsumentfrågor. Den borde också beröra beskattning av livsmedel. En jordbrukspolitik värd namnet borde beröra jordbrukets hela roll i samhället, som producent inte bara av livsmedel utan också av energi och industrigrödor. Den borde beröra jordbrukets betydelse för infrastrukturen på landsbygden. Oavsett vilken av de båda utgångspunkterna man väljer så är regeringens proposition mycket ofullständig.

Mot bakgrund av att förslagen uteslutande berör primärproduktionen så hade det varit önskvärt att propositionen fått namnet: Jordbrukspolitik och kompletterats med de delar som nu saknas.

Jordbruket – en framtidsnäring

Det moderna industrisamhället befinner sig i ekologisk kris. Vår produktion kännetecknas av brist på anpassning till de ekologiska systemen. I stället för fungerande kretslopp bygger vår produktion på sönderstyckade processer. I stället för att uthålligt bruka de förnyelsebara resurserna så missbrukar vi de ändliga resurserna i jordens inre. Vi konsumerar en orimligt stor del av jordens tillgångar på bekostnad av den majoritet av världens befolkning som lever i tredje världensländer och på bekostnad av kommande generationer. I de "högt" utvecklade industriländerna har vi glömt det som människan i andra kulturer tidigare visste:

Vi vet att den vite mannen inte förstår våra seder. Ett visst stycke mark är inte värt mer än det bredvid, ty han är en främling som kommer om natten och tar från marken vad han behöver. Jorden är inte hans broder, men hans fiende, och när han besekrat den flyttar han vidare. Han behandlar sin moder, jorden och sin broder, himlen som saker man köper, plundrar, säljer som får eller glänsande pärlor. Hans girighet kommer att uppsluka jorden

och efterlämna blott en öken. Ni måste lära era barn att marken under deras fötter är våra förfäders aska. För att de ska respektera marken, tala om för era barn att jorden är vår moder. Vadhelst som drabbar jorden drabbar också jordens söner. Om människorna spottar på jorden spottar de på sig själva. Detta vet vi. Jorden tillhör inte människan; människan hör till jorden. Detta vet vi. Allting är sammanlänkat som blodsbanden inom en familj. Allting hör ihop. Vadhelst som drabbar jorden, drabbar jordens söner.

Människan vävde inte livets väv, hon är blott en tråd i den. Vadhelst hon gör mot väven, gör hon mot sig själv.

(Ur Chief Seattles budskap till den amerikanska regeringen 1854.)

För att komma till rätta med miljöproblemen måste vi hushålla med världens tillgångar. Och vi måste basera en mycket större andel av vår produktion på uthålligt jord- och skogsbruk. Sett i det perspektivet är det svenska jordbruket en resurs som vi inte har råd att avvara. Jordbruket är en tillgång och måste utvecklas – inte avvecklas. Det är i en sådan inställning vår motion tar sin utgångspunkt och det är mot den bakgrunden vi vill framhålla att jordbruket är en framtidsnäring. Och det är i en sådan ståndpunkt riksdagens jordbrukspolitiska beslut måste ta sin början. Regeringens perspektiv tycks däremot vara att jordbruket är en belastning för det svenska samhället, något som hör till en förgången tid och som bör fasas ut "under socialt acceptabla former".

Avreglering, ja – fri marknad, nej

Den nuvarande jordbrukspolitiken, grundad under 30-talet, leder inte till att de uppsatta målen uppfylls. Lantbrukarnas inkomster är låga men konsumenternas matkostnader är höga. Minskning av jordbruket i skogs- och melanbygder fortsätter. Beroendet av importerade insatsvaror, långa transporter och centraliserade energisystem gör att sårbarheten är stor och därmed är beredskapen otillräcklig. Det intensiva och ensidiga jordbruket har i landets södra delar lett till betydande miljöproblem. Slutligen har vi också problem med överskottsproduktion.

Dessutom har jordbrukspolitiken lett till ett omfattande regleringssystem, som bidragit till att styra in jordbruket mot vissa prisreglerade grödor och som hindrat förnyelse och utveckling. Den enskilde lantbrukarens frihet har starkt begränsats. Det råder idag en bred samsyn om att jordbruket behöver en avreglering. Vissa marknadsmekanismer måste få slå igenom. Konsumenternas önskan skall styra producenternas val av produktion. Producenterna måste få signaler att dra ner när det uppstår överskott på ett område.

En avreglering kan dock inte innebära att samhällsansvaret för näringen upphör. Det finns ett samhälleligt ansvar för att människor garanteras tillräckligt med föda av god kvalitet till rimliga kostnader. Det är också ett samhälleligt intresse att bevaka kommande generationers intressen samt miljöintressen på kort och lång sikt. Samhället har också ett ansvar för regionala frågor. Allt detta är aspekter som marknadsmekanismerna inte förmår hantera. På marknaden närvarar inte kommande generationer, inte djuren, miljökostnader vägs inte in liksom inte heller regionala aspekter. Ett fortsatt samhälleligt delansvar för jordbruket är alltså nödvändigt, men detta ansvar

skall koncentreras till det som är övergripande samhällsintressen och inte förlora sig i ett antal detaljerade regleringar. Detta synsätt bör leda till att mer av jordbrukspolitiken finansieras kollektivt via statsbudgeten och inte via matpriserna.

Mot. 1989/90
Jo68

Mål för jordbrukspolitiken

Målen för jordbrukspolitiken kan formuleras så här:

Att utnyttja landets naturliga förutsättningar för en långsiktigt hållbar jordbruksproduktion, regionalt väl fördelad, så att vi till kommande generationer lämnar i arv minst lika goda förutsättningar för fortsatt produktion som vi själva fått i arv.

Att först och främst producera livsmedel av god kvalitet, med hänsyn till miljö, djuretik och behov av variation, i tillräcklig omfattning för att trygga landets livsmedelsförsörjning.

Att därutöver producera biobränslen och industrigrödor för att bidra till ett samhälle med bättre ekologisk anpassning än dagens.

Att i det internationella perspektivet verka för att tredje världens länder kan bygga upp sin egen livsmedelsproduktion, samt att verka för att krav på importerade och inhemskt producerade livsmedel kan sättas lika.

Dessa mål bör riksdagen ge regeringen till känna. En förutsättning för att de skall kunna uppnås är att lantbrukarna uppnår rimliga inkomster och arbetsvillkor i övrigt.

Försörjningsberedskap

Med försörjningsberedskap menas i propositionen liksom i tidigare jordbrukspolitiska beslut beredskap att försörja befolkningen i händelse av krigstillstånd. Självfallet är det en samhällelig angelägenhet med en sådan beredskap, det är en nödvändig men inte tillräcklig ambition.

I dag framstår hotet av en miljökatastrof som ett lika fruktansvärt scenario. Vår tids hot kräver också beredskap. Vi kan inte skydda oss från alla tänkbara fall av katastrofer, från kärnkraftsolyckor till transporter av miljöfarliga kemikalier. Men vi kan värna oss genom att utveckla ett jordbruk som är så lite sårbart som möjligt. Riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att låta analysera vilka krav på beredskap som följer av eventuella miljökatastrofer. Därefter bör regeringen lämna förslag till åtgärder för att minska sårbarheten. Sådana beredskapsskal måste kunna åberopas i internationella förhandlingar lika väl som de traditionellt militära.

Denna vidare definition av begreppet försörjningsberedskap gör det omöjligt att översätta begreppet i termer av antal kor eller åkerarealens sammanlagda storlek.

Det globala perspektivet

Bruket av jorden så att den ger människan hennes föda är den första och absoluta förutsättningen för den mänskliga utvecklingen. Vi tillhör en lycklig minoritet av världskollektivet, som har mer att äta än vi behöver. För de flesta människor på jorden är situationen den omvända. Propositionen an-

das tillförsikt inför framtiden. Till och med en eventuell temperaturhöjande effekt av växthusgaser lyckas man vända till ljus framtidstro. Den kommer troligen enligt propositionen att i första hand leda till en ökad livsmedelsproduktion i världen. Denna oerhörda hoppfullhet kan vi tyvärr inte dela, den tyder snarare på nonchalans och okunnighet än på rimlig optimism. Kanske ger torkan i USA:s bördigaste regioner 1988 en mer rättvisande bild av vad en temperaturhöjning kan få för effekt på livsmedelsförsörjningen.

Avskogning och ökenutbredning, försaltning av konstbevattnade arealer, överutnyttjande och miljökatastrofer är några av skälen till att den framtida livsmedelsförsörjningen är hotad. En enda kärnkraftsolycka – den i Tjernobyl – gjorde på en gång 7 miljoner hektar jordbruksmark obrukbar för längre tid än vi kan överblicka. I industrialiserade länder kan negativa effekter på jordbruksproduktion ses av t ex kolförbränning och biltrafik. I tätbefolkade länder i Östasien försvinner 1/2 miljon hektar åker per år därför att marken tas i bruk för andra ändamål, t ex industrier.

Enligt FAO kan jordförstöring leda till att Afrikas jordbruksproduktion reduceras med en fjärdedel till år 2000, räknat från 1975, om inte tillräckliga åtgärder vidtas. Det tidigare skiftesbruket som upprätthöll jordens bördighet har idag på grund av det starka befolkningstrycket ersatts med ett allt intensivare bruk, som tär på jordens resurser och orsakar jordförstöring.

Undersökningar tyder på att t ex sojabönans avkastning sjunker som en effekt av ökad ultraviolett solinstrålning genom det förtunnade ozonlagret.

Sedan 1960 har den arliga översvänningsdrabbade arealen i Indien tredubblats.

I både Sovjet och USA förlorar man årligen stora arealer jordbruksmark, p g a att man tidigare drivit produktionen för hårt och ensidigt. 1986 påbörjade USA ett femårsprogram för att plantera 16 miljoner hektar snabbt eroderande jordbruksmark med gräs och träd i syfte att undvika att denna mark blir obrukbar.

Dessa spridda exempel på de problem världens livsmedelsförsörjning står inför visar att regeringens optimism är överdriven. Till detta skall läggas en snabbt växande världsbefolkning. För närvarande ökar jordens befolkning med 90 miljoner årligen. Någon gång på 2000-talet kommer läget att stabiliseras, men på vilken nivå? Beräkningar varierar mellan 14 miljarder och 10 miljarder.

Fragan om världens livsmedelsförsörjning är egentligen den mest akuta vi har att försöka hantera i internationellt samarbete. Istället för att måla framtiden i ljusa färger borde Sverige i alla tänkbara internationella sammanhang driva på arbetet för att lösa detta problem.

Med tanke på den osäkra framtiden är det också angeläget att möjligheterna till fortsatt livsmedelsproduktion i Sverige bevaras. En omfattande skogsplantering på god akerjord tar för mycket lång tid marken ur livsmedelsproduktion. Vi måste bevara vår handlingsfrihet. Riksdagen bör som sin mening ge regeringen detta till känna.

GATT och EG

Vi går mot en tid av allt mer internationaliserad handel. Ökat handelsutbyte kan leda till ökat samarbete och fredligare relationer mellan länder, men i

denna process får vi inte ge upp de mål vi vunnit genom många års kamp. De krav som vi i Sverige ställer på livsmedelskvalitet, på etiskt godtagbar djurhållning och på miljöskydd måste gälla också för importerade produkter. Vår oro som konsumenter måste tas på allvar och inte betraktas som ett "tekniskt handelshinder".

Men om en långsiktig hållbar global utveckling skall bli verklighet, så räcker det inte med ett svenskt agerande för acceptans av höga krav på import. Det krävs en ny dimension i diskussionen om det internationella regelverket för handel med och produktion av jordbruksprodukter. Vårt delansvar för den framtida livsmedelsförsörjningen nödvändiggör ett starkare svenskt agerande för att handeln med livsmedel skall bygga på en långsiktig hållbar produktion, vilket innebär att miljöaspekter måste tas in i diskussionerna.

Vi delar uppfattningen att tredje världens livsmedelsförsörjning bäst garanteras genom att den egna livsmedelsproduktionen i utvecklingsländerna byggs upp och genom att dessa länder får tillträde till internationella marknader för att avsätta exportprodukter. Dumpade världsmarknadspriser och höga skyddsnivåer i de överutvecklade länderna är hinder i den processen. Men det vore naivt att tro att det enbart är omsorg om tredje världens länder som är drivkraften bakom ambitionerna att avreglera den internationella jordbrukshandeln. För de stora jordbruksproduktexportörerna är syftet att öppna nya marknader för sitt eget överskott. I den fortsatta processen är det alltså viktigt att analysera effekterna av de olika ländernas åtaganden. Det förefaller som om det land som talar varmast om frihandel, USA, hör till de minst benägna att slopa egna exportsubventioner och importkvoter.

Analys av effekterna av anpassning till EG:s jordbrukspolitik

Enligt propositionen kommer inte ett närmande till EG:s jordbrukspolitik (CAP) att aktualiseras i de pågående diskussionerna mellan EG och EFTA. Det är ändå angeläget att analysera vad ett närmande till EG innebär för det svenska jordbruket. Riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att återkomma med en sådan analys.

Konsumentpolitik

Den administrativa prissättningen inom prisregleringssystemet har bidragit till att även efterföljande led gjort administrativa prisjusteringar uppåt och vältrat över de slutliga kostnaderna på konsumenterna. Det viktigaste skälet till att detta varit möjligt torde vara bristen på konkurrens inom de senare leden i livsmedelsproduktionen. Det tycks finnas en underförstådd samsyn mellan livsmedelskedjorna, som resulterar i likartat utbud till samma kostnad. En positiv effekt av en avreglering bör kunna bli att livsmedelshandeln på ett annat sätt tvingas motivera prishöjningar inför konsumenterna. De myndigheter som har i uppgift att bevaka konkurrensfrågor har hittills inte i nämnvärd utsträckning brytt sig om livsmedelshandeln. Enskilda aktörer har gjort betydligt större insatser för att visa på den snedvridna prissättningen.

som innebär höga priser för konsumenten och låg ersättning för producenten. Vi delar därför uppfattningen att dessa myndigheter måste skärpa sin kontroll av livsmedelshandeln. Även de kommunala konsumentrådgivarna bör kunna spela en mer aktiv roll i denna process.

Utöver den verksamhet som bedrivs av samhälleliga myndigheter behövs också ett mer kraftfullt agerande från konsumenterna som kollektiv. Ett sådant agerande kan naturligtvis inte kommenderas fram via riksdagsbeslut, men det kan stimuleras genom ekonomiska bidrag till ideella organisationer, som är verksamma när det gäller konsumentfrågor. Vi föreslår därför att 5 miljoner kronor anslås till ideella konsumentorganisationer för projekt som syftar till att bevaka konsumentintresset under omställningsperioden. Det är troligt att en avreglering kan bidra till att öka konsumenters engagemang i frågor kring livsmedelspolitiken. Den artificiella konstruktionen med konsumentdelegation och förhandlade priser har bidragit till den felaktiga föreställningen att storebror staten tar hand om konsumentintresset på bästa sätt.

Bort med moms på maten

En fjärdedel av kostnaderna för livsmedlen är mervärdesskatt. Vpk har i många år nu krävt att momsen på maten skall tas bort. Utan matmoms blir det i högre grad möjligt för konsumenter att välja alternativ med högre kvalitet, t ex svenska tomater, som odlats med mindre mängd bekämpningsmedel före importerade tomater, som mestadels är mer besprutade och hårdare drivna. Vpk vidhåller förslaget att matmomsen skall avvecklas. Ett första steg skall tas 1991, med en reducering på 1/3. Riksdagen bör begära att regeringen återkommer med förslag till detta.

Konkurrensaspekter

Regeringen aviserar i propositionen att man ämnar återkomma under budgetåret 1990/91 med förslag vad gäller motverkande av konkurrensbegränsningar. I annat sammanhang har framgått att man tillsatt en utredning med uppgift att se över om Kooperation som företagsform missgynnas i förhållande till andra företagsformer. Vi vill understryka att det är viktigt att hänsyn tas till den särskilda form som Kooperation utgör. Den bygger i grunden på *samarbete* istället för konkurrens. Detta måste även fortsättningsvis vara möjligt. Den kooperativa sektorn i Sverige behöver stimulans, inte hämskor. Men självklart får detta inte innebära att nya aktörer hindras från att etablera sig på olika marknader.

När det gäller livsmedelsproduktionen är det synnerligen angeläget att parti- och detaljhandelsleden ses över. En skärpt marknadsbevakning i samband med avregleringen är därför nödvändig.

I propositionen framhålls att det kan uppstå ett "överbeskydd" av den inhemska produktionen om de svenska priserna faller men gränsskyddet ligger kvar. Det är troligt att det efter avregleringen uppstår en tid av turbulens. Det kan inte vara rimligt att gränsskyddet på kort sikt följer med i eventuella prisfall. Först när läget verkligen stabiliserats bör gränsskyddets nivå ses

över. Detta följer självklart av en målsättning om inhemsk produktion som täcker 100 % av det inhemska behovet.

Mer småskalig livsmedelsförädling anges i propositionen som en önskvärd och trolig effekt av en avreglering. Vi delar uppfattningen att en sådan utveckling är önskvärd, men vi anser att det behövs fler åtgärder än de i propositionen föreslagna för att verkligen uppnå en sådan utveckling.

Även i detta sammanhang är det av betydelse att parti- och detaljhandeln domineras av tre stora aktörer. Det kan leda till svårigheter att avsätta produkter från småskalig förädling. Lagar och regler på områden som livsmedelshygien och miljö kan också leda till problem. Brister i infrastruktur, till exempel dåliga telekommunikationer eller dåliga vägar och bristande järnvägsförbindelser är andra viktiga faktorer. För att sammantaget skapa en gynnsam miljö för småskalig livsmedelsförädling behövs det en översyn av alla dessa områden, samt förslag till åtgärder. Riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att genomföra en sådan översyn och återkomma med ytterligare förslag.

Miljöavgifter och kalkningsbidrag

Med prisregleringarna försvinner också prisregleringsavgifterna på handelsgödsel och bekämpningsmedel. De miljöavgifter som blir kvar bör då höjas så att den totala avgiftsnivån blir oförändrad och ambitionen att minska användningen av handelsgödsel och bekämpningsmedel kvarstår. Eftersom dessa avgifter är just avgifter och inte en skatt bör medlen gå tillbaka till näringen. Behovet av kalkning i det svenska jordbruket är stort. Av miljöskäl bör därför ett stöd till kalkning av jordbruksmark inrättas och finansieras med miljöavgifterna. Riksdagen bör därför ge regeringen i uppdrag att lämna förslag med denna innebörd.

Vi delar uppfattningen att ytterligare åtgärder behöver vidtas för att minska användningen av bekämpningsmedel. Ambitionen bör vara att bekämpningsmedel endast i undantagsfall används inom jordbruket. För att uppnå detta krävs många olika åtgärder: miljöavgifter, restriktioner, forskning och utveckling kring resistentare grödor och ökad satsning på alternativ odling.

Grunden för miljöavgifternas storlek bör vara den bekämpade arealens storlek och medlets farlighet, inte hur många kg av substansen som används.

Miljöeffekter och landskapsvård

Enligt propositionen förväntas avregleringen leda till goda miljöeffekter. Den minskade lönsamheten kommer att leda till en mindre intensiv produktion. Men det finns ingen automatik i den processen. Risken är uppenbar att resultatet istället blir att en mindre areal brukas lika intensivt som nu medan resterande areal tas ur produktion. För att nå önskade positiva miljöeffekter krävs det tydligare riktade åtgärder än de som föreslås i propositionen.

Idag odlas spannmålsarealer intensivt med hjälp av externa insatsmedel som konstgödsel, för att ge så hög avkastning som möjligt. Detta trots att vi

har överskott. Den nya jordbrukspolitiken måste syfta till en extensifiering av jordbruket. En del av arealen bör användas för att odla det kväve som behövs i form av vall. Därigenom används åkerarealen på ett meningsfullt sätt. Landskapet hålls öppet och miljöeffekterna blir positiva. Därför bör enligt vår uppfattning även vallarealen berättiga till inkomststöd under omställningsperioden.

Den landskapsvårdande ersättning som föreslås bör på ett tydligare sätt kopplas till vallodling och produktion av mjölk, nötkött och får. Riksdagen bör ge regeringen detta till känna. Vi föreslår att riksdagen för detta ändamål anslår 500 miljoner kronor årligen. Genom att ett högre belopp anslås kan definitionen av ersättningsberättigade arealer göras betydligt vidare än den som antyds i propositionen.

Man bör skilja på den NOLA-ersättning som idag kan utgå och den nya landskapsvårdande ersättningen. Den förra bör avse ett mer utpräglat art- och biotopbevarande arbete. Även detta anslag behöver utökas i samband med denna omfattande förändring av jordbrukspolitiken. Riksdagen bör därför anslå utöver vad som tidigare beslutats 20 miljoner kronor till NOLA-ersättning.

Det är positivt att propositionen nämner kommunerna som viktiga aktörer när det gäller landskapsvården. Att det finns en levande landsbygd runt tätorterna har stor betydelse för naturupplevelser och rekreation i övrigt. Men i sammanhanget måste också påpekas, vilket propositionen "glömmer", att kommunernas finanser är hårt ansträngda och det föreslagna kommunala skattestoppet lär inte öka det ekonomiska utrymmet för landskapsvård.

Alternativ odling, ekologiskt lantbruk

Ytterligare ett sätt att befrämja ett miljövänligt jordbruk är att stimulera till fortsatt övergång till alternativ odling, ekologiskt lantbruk.

Den alternativa odlingen befinner sig nu i en mycket snabb utvecklingsprocess. Efterfrågan på alternativa produkter blir allt större i takt med att människors miljömedvetenhet ökar. De lantbrukare som tidigt gick över till alternativ odling har kunnat visa goda resultat som manat till efterföljd. Det tillfälliga omställningsstöd för alternativ odling som kommit till stånd under 1989 har också spelat stor roll för det genombrott som den alternativa odlingen nu får. Vpk hälsade detta stöd med tillfredsställelse men vi ansåg att det i många delar var alltför inskränkt och otillräckligt. Det gångna året har bekräftat våra ställningstaganden. Det behövs en mer långsiktigt verkande stimulans till den alternativa odlingen. Riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att återkomma med ett samlat förslag till sådan stimulans. Förslaget skall inbegripa åtgärder inom rådgivning och information, utbildningsinsatser och omställningsersättning.

Därutöver behövs det omgående ytterligare insatser vad gäller marknadsföring och kontroll av alternativt odlade produkter. Den snabba omställningen har skapat tillfälliga obalanser mellan tillgång och efterfrågan. Vi föreslår att riksdagen anslår 5 miljoner kronor årligen under omställningsperioden för detta ändamål.

Riksdagen beslutade 1988 om ny djurskyddslag. Enligt den nya lagen skall animalieproduktionen förändras till att bli mer anpassad till djurens naturliga behov. Lösdrift, betesdrift och utegång skall befrämjas. Dessa förändringar ställer stora krav både på kontroll, rådgivning och information, speciellt under de första åren som lagen är i funktion.

Det behövs också ett utökat forsknings- och utvecklingsarbete för att få fram ny teknik och nya metoder, som är bättre anpassade till djurens behov.

Det finns risk att animalieproduktionen kommer att upphöra på företag, där anpassningen till den nya lagen kräver stora förändringar. Risken är särskilt stor i de bygder där lönsamheten är låg och nyetablering sällsynt. Det är i skogs- och mellanbygder där det är av största vikt att jordbruket lever kvar och utvecklas. Mjolk-, ägg- och smägrisproduktion är i farozonen. Ett statsbidrag kan dels möjliggöra anpassningen ekonomiskt, dels påskynda den. Statsbidraget bör utgå i samband med ombyggnad till åtgärder som väsentligt förbättrar djurmiljön. Vi föreslår att 60 000 000 kronor anslås till lantbruksstyrelsen för detta ändamål.

Fabrikspotatis

Propositionen föreslår att det riksdagsbeslut från 1934, som innebär att potatis skall vara prioriterad gröda vid sprittillverkning, upphävs. Vi delar den uppfattningen men anser att det även fortsättningsvis skall finnas en möjlighet att använda potatis som råvara och att den skall kunna levereras till ett pris som motsvarar stärkelsepriset från vete. Fabrikspotatisodlingen är en väl integrerad del i en fungerande helhet. Den har också en viktig funktion som reglerare för potatisodling till matpotatis, chips och stärkelse. För att få en fungerande helhet även fortsättningsvis behövs en övergångsperiod.–

Överskottsarealen är inget kvittblivningsproblem utan en tillgång

I samband med avregleringen kommer minst 500 000 ha att frigöras för annan produktion. Passande nog kommer tidpunkten för kärnkraftsavvecklingen allt närmare.

Trots att det från många håll har krävts besked vad gäller möjligheterna för övergång till biobränslen i stor skala för att möjliggöra kärnkraftsavvecklingen, finns ännu inga klara besked från regeringen angående detta. Vi har här en utomordentlig möjlighet att både utveckla jordbruket och samtidigt avveckla kärnkraften.

Vattenfall satsar 1 miljard på forskning och utveckling av biobränslen under en tioårsperiod. Det är bra, men vad som fram för allt behövs är att komma igång med nya energisystem. Det tar dock fyra år från plantering till första skörd för t ex energiskog. Många kommuner som tidigt satsade på flis i sina energiplaner har haft stora problem vad gäller ekonomin, mycket pga fallande oljepriser. För att ge dessa och nytillkommande kommuner råg i ryggen när det gäller satsning på biobränslen behövs tydliga signaler från staten. Därför skall skatter och avgifter gynna biobränslen.

Det behövs även investeringsbidrag till kommuner så att de kan göra nödvändiga investeringar i energisystem anpassat till biobränslen. De bidrag som ges bör finansieras med bl a miljöavgifter på koldioxid.

Det är viktigt att satsningen på biobränslen inte blir ensidig utan att man anpassar odlandet efter de lokala förutsättningar som finns både när det gäller odlingsmöjligheter och energisystem. Man kan t ex odla olika typer av energigräs (rörflen, elefantgräs mm) för produktion av biogas både i småskaliga anläggningar och för anslutning till naturgasnätet. När naturgasens borte parentes är satt, kan den helt ersättas av biogas. Energiskogsproduktionen hamnar då på de marker som passar för denna produktion, men också nära tätorter som inte har tillgång till naturgas.

Vi menar att speciellt när det gäller biogasproduktion behövs omfattande försök. Eftersom också vallen är utmärkt som energigröda finns redan odlings- och skördeteknik klar. Vad som fordras är försök i omvandlingen till energi. Vi föreslår att regeringen återkommer med förslag till sådan utvecklingsverksamhet.

Miljövänliga motorbränslen

"Förutsättningarna för etanolproduktion har förbättrats på grund av förändringar av skattesystemet" (propositionen sid. 41).

Vi menar att tiden nu kommit för en storskalig satsning på etanolproduktion och etanolinblandning i motorbränsle. Ett samhällsdominerat etanolbolag bör bildas snarast. För att en produktion skall komma igång krävs samhällsstöd. Vi föreslår att två etanolfabriker byggs och att dessa tar hand om grödor från 100 000 ha. En sådan satsning stämmer väl överens med GATT-reglerna och gör den svenska etanolen konkurrenskraftig gentemot icke gränsskyddad etanol från EG. Kostnaden för byggandet är beräknad till 400-450 miljoner kronor per anläggning. Etanolinblandning i motorbränsle tillhör kategorin känd teknik och behöver därför inte någonsin nämnvärd tid för introduktion.

Här kan också nämnas de bussar som SL i Stockholm har i drift och där det inte finns några hinder för en total övergång till etanoldrift.

Industrigrödor en chans för jordbruket

I USA har beslut och politiska uttalanden kring alternativ till bensin betytt en kanske avgörande vindkantring bland USAs mineraloljeproducenter. Man har förstått att den ändliga mineraloljepoken går mot sitt slut.

Några av de "sju systrarna", världens största oljebolag, har börjat köpa upp jordbruk i stor skala för att kunna säkra sin fortsatta existens inom oljebranschen. I Sverige föreslår regeringen istället en nedläggning av oljeväxtodling i stor skala. Vi motsätter oss en så kortsynt politik.

Oljeväxtfettet används idag inte enbart inom livsmedelssektorn. Redan nu medför miljöhänsyn och andra fördelar att raps- och rybsolja är ett alternativ till mineralolja. Det gäller som skärvätska i metallindustrin, formolja vid cementgjutning, hydragolja i bl a skogsmaskiner, kedjeolja för motorsågar, som drivmedel i specialmotorer mm. I USA har man även börjat att

framställa grammofonskivor av växtoljor. Så gott som varje månad presenteras nya produkter utvecklade ur ost, potatis och ur oljeväxter.

Vpk föreslår att vi behåller den produktion av oljeväxter vi har idag och satsar ytterligare på forskning och utveckling kring bl a de grödor vi nämnt här ovan.

Inom massaindustrin kan den redan tidigare nämnda rörflenen användas som fiberråvara. Lovande försök pågår, som beräknas vara klara sommaren 1990.

Vi står här inför många spännande, nya möjligheter (en del redan i produktion). De kommer att ha den avgörande fördelen jämfört med en stor del av de gamla produkterna, att de kommer från förnyelsebara alternativ och ingår i det ekologiska kretsloppet.

Ett rent bord vid övergången

En omfattande pessimism finns idag i jordbrukarleden. Det beror till stor del på den nonchalans regeringen visat inför jordbrukets framtida utveckling.

Vi anser att en övergång till den nya jordbrukspolitiken kräver att riksdagen lever upp till de beslut man tagit tidigare vad gäller jordbruket.

För regleringsåret 1990/91 kan man ur propositionen utläsa att jordbruket erhållit 1 360 miljoner kronor i form av ett arealbaserat inkomststöd för prisreglerade grödor och omställd areal. Då är inte vallodling och animalieproduktion inräknat. Vi föreslår att baserat på en åttaprocentig kostnadsökning pga inflation anvisas 800 miljoner kronor till mjölkproduktionen. Detta betalas ut enligt tidigare som ett kobidrag. För nötkötts- och övrig produktion krävs motsvarande intäktsförbättringar på 525 miljoner kronor. Detta grundas på 1984 års livsmedelspolitiska beslut. GATT anger frysta producentpriser t o m dec 1990 som mål. Redan tagna jordbrukspolitiska beslut skall dock fa tillämpas.

Norrlandsstödet

I norra Sverige har jordbruket en avgörande betydelse för många bygders möjlighet till överlevnad. Ett stärkande av prisstödet och en förändrad stödområdesindelning är nödvändig, för att kompensera för sämre produktionsbetingelser.

I propositionen sägs att jordbruksnämnden skall vara klar med frågan om den geografiska områdesindelningen senast den 15 juni 1990. Vi föreslår att det förslag till stödområdesindelning jordbruksnämnden hade till regeringens proposition 1988/89:140 nu bör genomföras. Prisstödet skall också i motsvarande grad uppjusteras.

Jordbruksnämnden bör i sitt arbete med den nya stödområdesindelningen arbeta med justeringar som ligger i linje med de förslag till stödområdesindelningar som vpk hade i sin motion 1988/89:Jo67. Vi föreslår att regeringen redan i höst tar upp jordbruksnämndens nya förslag till behandling i riksdagen.

Landsbygdsutveckling skapar möjligheter

Mot. 1989/90

Jo68

Under några år har lantbruksstyrelsen arbetat med ett särskilt stöd för landsbygdsutveckling i norra Sverige. Detta har fungerat mycket bra. Lantbruksstyrelsen säger själv: "Åtgärdsprogrammet har inneburit en kraftig stimulans för uppbyggnad och utveckling av med jord och skog kombinerade företag." En landsbygdsutveckling värd namnet måste baseras på att det finns ett aktivt skogs- och jordbruk som grund.

En levande landsbygd kräver ett levande jord- och skogsbruk. Det har stor betydelse för hela infrastrukturen på landsbygden. Vägar hålls i skick. Pensionärer får sina gårdsplaner och bivägar plogade. Lantbrukarens svets kommer väl till hands för att göra smäparationer osv. Delar av detta skulle i annat fall få tas över av det allmänna.

Lantbruksstyrelsen begär nu att få fortsätta sitt landsbygdsutvecklingsprogram i ytterligare tre år och dessutom kunna utvidga det till södra och mellersta Sverige. Man begär 193 miljoner kronor för budgetåret 1990/91. Det har också visat sig att kombinationsnäringar speciellt har gynnat kvinnorna på landsbygden. Alla initiativ som idag vidtas för att kvinnorna skall stanna kvar på landsbygden måste stödjas. Hittills har verksamheter som ökad sysselsättning i skogsbruket, alternativodling, trädgårdsodling, nya landsbygdsprodukter, turism samt särskilda projekt för landsbygdens kvinnor visat sig särskilt framgångsrika. Småskalig vidareförädling av livsmedel på gården eller i mindre producentkooperativ kommer att bli allt viktigare för att få ett jordbruk att gå runt och ge vinst.

Vi föreslår därför att medel beviljas för ett fortsatt aktivt arbete med landsbygdsutveckling. Riksdagen uttalade 1989 att användningen av dessa medel skall vara flexibel och anpassad till lokala förhållanden. Tonvikten bör dock ligga på verksamhet som utgör ett komplement till skogs- och jordbruket.

Sociala frågor

De sociala frågorna är ödesfrågor för landsbygden. Den nya generationens jordbrukare ställer helt andra krav på möjlighet till ledighet, barnpassning, möjligheter för ungdomen och anpassning till kvinnornas krav än tidigare generationers jordbrukare. Vi har i vår motion om regionalpolitiken denna vår utförligt behandlat dessa frågor och fört fram våra krav.

Vi vill här bara peka på att den syn som speglas i propositionen på t ex avbytarverksamheten är en felsyn. Om vi i det här landet anser att vi behöver djurbaserade jordbruk för att hålla landsbygden levande måste vi räkna med att samhället får gå in med medel till avbytarverksamheten. Vi kan inte under överskådlig tid räkna med att mindre jordbruk skall ha en möjlighet att bära sådana sociala kostnader.

Övergångsåtgärder

Propositionen har, till skillnad från LAG-utredningen, ambitionen att skapa rimliga omställningsvillkor för jordbruket. Tyvärr har dock resultatet blivit inkonsekvent och i vissa delar motstridigt.

Den blandning av arealbaserat stöd till prisreglerade grödor och inlösenpris för spannmål som propositionen föreslår ger inte den tydliga signal som nu behövs för att en omställning skall ske. När dessutom regeringen är så otydlig vad gäller möjligheterna till biobränsleproduktion kan detta leda till att den minskning av spannmålsarealen som är nödvändig inte kommer till stånd i önskad utsträckning.

Vi föreslår att inlösenpriset under åren 1991/92 och 93/94 sätts till 0,90 kr/kg. De medel som då frigöres föres över till det arealbaserade inkomststödet.

Det finns stor risk att den djur- och valltäta skogs- och mellanbygden även utanför stödområdet kommer att stå som förlorare. Jättemjölkgårdarna gör sitt inträde på gammal spannmålsareal. Granplanteringarna tar över i skogs- och mellanbygden. Ett enformigt och utarmat landskap blir följden.

Vi föreslår därför att även vallarealen kommer i åtnjutande av det arealbaserade inkomststödet i form av ett kombinerat areal- och djurbidrag. Djurbidraget skall gå till vallfoderkonsumerande djur. Inkomststödet anslås enligt samma nivå som stödet till de prisreglerade grödorna.

Möjligheten till anläggning av våtmarker är bra. Här är dock viktigt att man från myndigheternas sida omedelbart tar itu med frågan om hur det hela skall genomföras. Här behövs en inventering i varje län och ett aktivt arbete där man kommer med förslag och kalkyler till jordbrukare för att få en snabb och stor effekt.

Som vi nämner på annat ställe i motionen är en beskogning av en stor del av den överskottsareal, som kommer att uppstå, inte en framtidsväg för det svenska jordbruket. Ur miljösynpunkt är barrskogsplanteringar på åkermark direkt förkastligt. Som en del i att stoppa försurningen är däremot lövskogen ett positivt bidrag.

Vi föreslår att bidraget till barrskogsplanteringar slopas.

Exportfinansiering

Den avreglering av jordbruket som kommer är i hög grad ett vägspel. Ingen av parterna i spelet om landsbygden har egentligen grepp om vad som kommer att hända. Efter 50 år av regleringsekonomi och med dussintals av regleringar är osäkerheten stor. Det speglas också i propositionen där regeringen på flera ställen visar sin oro genom skrivningar om uppföljningar och kontroller.

Tyvärr tar sig inte denna osäkerhet de former den borde få. Förslagen till hantering av den kommande överskottsarealen är alltför otillräckliga. Politiken ingjuter helt enkelt inte den optimism inför framtiden som här är helt nödvändig. Vi har visat det på flera ställen i motionen.

Eftersom var osäkerhet inför omställningen också är stor föreslår vi att möjligheten till exportfinansiering skall finnas kvar. Vi föreslår att medel anslas till nötköttet med 200 miljoner, till fläskköttet med 300 miljoner och till mjölken med 300 miljoner. Finansieringen bör ske med införselavgifter.

En utvärdering av omställningen bör ske ärligen. Visar sig omställningen till ett jordbruk med mer inriktning på etanolproduktion, produktion för

biogas, produktion för industrigrödor, energiskogsproduktion, alternativodling och ett mer extensivt jordbruk. ha lyckats, kan exportfinansieringen slopas.

Mot. 1989/90
Jo68

Kontrollstationer

Den nya jordbrukspolitikerna innebär stora förändringar. Det är ogörligt att överblicka konsekvenserna, regeringen tycks inte ens ha försökt. Det finns ingen samlad bedömning av hur olika inslag i omställningen påverkar eller motverkar varandra. Jordbruksnäringen består av drygt 100 000 sinsemellan olika företag med skilda förutsättningar. Allt detta nödvändiggör att utvecklingen inom jordbruksnäringen noggrant följs.

Vi delar den uppfattning som kommer till uttryck i propositionen, att det är av största vikt att följa utvecklingen efter avregleringen. Vi menar därför att riksdagen årligen under omställningsperioden bör följa upp omställningsprocessen. Berörda myndigheter bör inför denna riksdagshandtering lämna analyser av utvecklingen under det gångna året. Riksdagen bör hos regeringen begära att få en sådan samlad analys.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om jordbruket som framtidsnäring,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om samhällets fortsatta ansvar för jordbruket,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om målen för jordbrukspolitikerna,
4. att riksdagen hos regeringen begär en analys av vilken beredskap som behövs för att minska sårbarheten i förhållande till eventuella miljökatastrofer,
5. att riksdagen hos regeringen begär förslag i syfte att minska sårbarheten hos det svenska jordbruket,
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökade svenska insatser i det internationella samarbetet för att klara världens livsmedelsförsörjning,
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om bevarad handlingsfrihet i framtiden,
8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om krav på importerade livsmedel,
9. att riksdagen hos regeringen begär en analys över effekterna för svenskt jordbruk av ett närmande till EG,
10. att riksdagen anslår 5 milj.kr. för projekt i syfte att värna konsumentintresset under omställningsperioden,
11. att riksdagen hos regeringen begär förslag om avveckling av matmomsen i enlighet med vad som i motionen föreslås,
12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om den kooperativa företagsformen,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om gränsskyddets nivå.

14. att riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att se över förutsättningarna för småskalig livsmedelsförädling, samt lämna förslag till åtgärder som gynnar sådan livsmedelsförädling.

15. att riksdagen beslutar att den totala avgiften på bekämpningsmedel skall vara oförändrad och i sin helhet utgöra en miljöavgift,

16. att riksdagen hos regeringen begär ett förslag till återföring av inkomsterna från miljöavgiften på bekämpningsmedel i form av finansiering av kalkning av jordbruksmark.

17. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att den föreslagna landskapsvårdande ersättningen skall ges en tydligare koppling till produktionen av mjölk, nöt- och fårkött,

18. att riksdagen till landskapsvårdande ersättning anslår 500 milj.kr..

19. att riksdagen till NOLA-ersättning anslår utöver vad som tidigare beslutats, 20 milj.kr..

20. att riksdagen hos regeringen begär förslag till samlat program för att stimulera till ökad alternativ odling i enlighet med vad i motionen anförts.

21. att riksdagen för marknadsföring och kontroll av alternativt odlade produkter till lantbruksstyrelsen anslår 5 milj.kr. årligen under omställningsperioden.

22. att riksdagen till lantbruksstyrelsen anslår 60 milj.kr. på nytt anslag för investeringsstöd i samband med åtgärder för förbättrade djurmiljöer.

23. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om övergångstid och leveransmöjlighet för fabrikspotatis.

24. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som sägs i motionen om investeringsbidrag till kommunerna.

25. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om biogasproduktion i försöksanläggningar.

26. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som sägs i motionen om ett samhällsdominerat etanolbolag.

27. att riksdagen anslår 900 milj.kr. för byggandet av två etanolfabriker.

28. att riksdagen avslår propositionens förslag om nedskärning av oljeväxtproduktionen.

29. att riksdagen ger regeringen till känna vad i motionen anförts om industrigrödor.

30. att riksdagen för budgetåret 1990/91 anslår 800 milj.kr. utöver regeringens förslag till mjölkproduktionen.

31. att riksdagen för budgetåret 1990/91 anslår 525 milj.kr. utöver regeringens förslag till nötkötts- och övrig produktion.

32. att riksdagen beslutar enligt det förslag om stödområdesindel-

ning som jordbruksnämnden lade till regeringens proposition 1988/89:140.

Mot. 1989/90
Jo68

33. att riksdagen ger regeringen till känna vad som anförts i motionen om jordbruksnämndens fortsatta arbete med stödområdesindelningen.

34. att riksdagen till regionala utvecklingsinsatser till lantbruksstyrelsen för budgetåret 1990/91 anslår 193 milj.kr. för att användas i enlighet med vad som anförts i motionen.

35. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om de sociala frågorna.

36. att riksdagen beslutar att sätta inlösenpriset för spannmål till 0.90 kr/kg för åren 1991/92 och 93/94 och överföra frigjorda medel till det arealbaserade inkomststødet.

37. att riksdagen beslutar att ett kombinerat djur- och arealbaserat stöd på samma nivå som inkomststødet för spannmålen enligt vad som anförts i motionen även införs för vällen.

38. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om våtmarkerna.

39. att riksdagen avslår bidraget till barrskogsplanteringar på åkermark.

40. att riksdagen till exportfinansiering anslår 800 milj.kr. att finansieras med införselavgifter enligt vad som anförts i motionen.

41. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om exportfinansieringens slopande.

42. att riksdagen hos regeringen begär en årligen återkommande samlad analys av omställningsprocessen. med eventuella förslag till åtgärder.

Stockholm den 8 maj 1990

Lars Werner (vpk)

Berith Eriksson (vpk)

Bo Hammar (vpk)

Ylva Johansson (vpk)

Annika Åhnberg (vpk)

Lars-Ove Hagberg (vpk)

Margó Ingvardsson (vpk)

Bertil Måbrink (vpk)